

İsmail Güleç – Engin Ömeroğlu, *Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kültür Etkileşimi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2020, 166 s. (ISBN: 978-625-402-036-0).

1950’lerden günümüze Türkçe’nin yabancı dil olarak öğretilmesi oldukça yaygınlaşmış ve bu alanda öğretime ilişkin birçok konu özellikle son dönemde ciddi biçimde ele alınmaya başlanmıştır. Ancak yabancı dil öğretiminde kültür öğretiminin gerekliliği ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında kültür-dil ilişkisi bağlamında birçok makale ve bildiri mevcut olduğu halde, kitap olarak bir kaynağın bulunmaması, bu eserin yabancılara Türkçe öğreten öğretmenlere ve alandaki öğretmen adaylarına rehberlik edecek bir kaynak niteliği kazanmasını sağlamıştır. İsmail Güleç¹ altı yıldır verdiği “Kültür Aktarımı” dersinin ders notlarını kitaplaştırmaya karar vermiş, bu eseri Engin Ömeroğlu’nun² ortak yazarlığında hazırlamış ve *Yabancılara Türkçe Öğretimi* alanına kazandırmıştır.

Eserde önsöz, içindekiler, giriş, genel özet, kaynaklar ve özgeçmişler hariç sekiz ana bölüm yer almaktadır ve ana bölümlerin sayfa aralıkları aşağıdaki gibidir:

1. Bölüm. Kültür ve Kültürel Süreçler (s. 9-29)
2. Bölüm. Somut ve Somut Olmayan Kültürel Unsurlar (s. 31-41)
3. Bölüm. Öğretmen Olmak (s. 43-51)
4. Bölüm. Kasıtsız Hakaret (s. 53-65)
5. Bölüm. Ders Kitaplarındaki Kültür Etkileşimi (s. 67-83)
6. Bölüm. Teknoloji Kullanımı ve Otantik Öğrenimle Kültür Etkileşimi (s. 85-97)
7. Bölüm. Eğitsel Oyunlarla Kültür Etkileşimi (s. 99-116)
8. Bölüm. Film ve Şarkılarla Kültür Etkileşimi (s. 117-153)

Kitap alandaki öğretmenlere kültür aktarımının dil öğretimindeki yerini anlatmak ve bazı örnek etkinliklerle bu uygulamaları desteklemek için yazılmıştır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültür etkileşimi üzerine farkındalık yaratan bu kitap, iki yazarın da ortak çabasıyla bir yıl gibi kısa bir sürede hazırlanmıştır.

- 1 Prof. Dr. İsmail Güleç, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında öğretim üyesidir. Eğitim, Türkçe Eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı, Dil ve Edebiyat alanlarında araştırmalar yapmaktadır. *İkidililik ve İkidilli Çocukların Eğitimi*, Kesit Yayınları, İstanbul 2021 adlı kitabın editörlüğünü de yapmıştır.
- 2 Dr. Engin Ömeroğlu, Sakarya Üniversitesi Türk Dili Bölüm Başkanlığı’nda öğretim görevlisidir. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Doktora programını Prof. Dr. İsmail Güleç danışmanlığında yazmış olduğu *Yabancılara Türkçe Öğretimi İçin Hazırlanmış Ders Kitaplarının İncelenmesi* başlıklı teziyle 2016 yılında tamamlamıştır. Bu alanda aynı isimle yazılmış *Yabancılara Türkçe Öğretimi Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2020 adlı kitabı bulunmaktadır.

Giriş, yabancılara Türkçe öğretimi ile ilgili faaliyetlerin başlangıcından günümüze özet bir bilginin sunulduğu, eserin ismini oluşturan her bir kelimenin ayrıntılı olarak tanımlandığı (*Yabancı kimdir? Kimlere yabancı denir? Dil nedir? Türkçe nasıl bir dildir?* gibi sorular), Türkçenin yabancılara öğretiminde kültür etkileşimi bağlamında okuyucuya farklı görüşlerin sunulduğu bölümdür.

Eserin ilk bölümü olan “Kültür ve Kültürel Süreçler”, kitabın konusu olan kültür etkileşimine geçmeden önce kültür ve kültürle ilgili *kültürlenme, kültürleme, küreselleşme, kültür değişmesi, kültürel gecikme, kültür şoku, bütünleşme, asimilasyon, yabancılaştırma, kültürel emperyalizm, inkültürasyon, dil milliyetçiliği* vb. kavramların açıklandığı, kitabın en uzun bölümüdür. Tüm bu genel kavramlar örneklerle somutlaştırılarak sunulmuş ve bazı kavramlara yabancılara Türkçe öğretiminde karşılaşılan güçlükler için örneklerle de açıklık getirilmiştir. Örneğin, kültür şoku kavramı irdelenirken Türkiye’ye Türkçe öğrenmeye gelen öğrencilerin bu kültür şokunu yaşamalarının olası olduğu, böyle durumlarda öğretmenin tutumunun ve yol gösterici yönünün büyük önem taşıdığı vurgulanmıştır. Ayrıca günümüzde Türkçe öğretilen merkezlerde eksik olarak bahsi geçen psikolog ya da rehber öğretmenlerin, öğretmenlerle yapacağı işbirliğinin öğrencilerin başarısı açısından ne denli faydalı olabileceğine de değinilmiştir. Benzer şekilde dil milliyetçiliği kavramı açıklanırken Arapça, Farsça ve Fransızcanın Türkiye Türkçesindeki etkileri ve buna karşılık gelişen, yazarlarca olumsuz bir faaliyet olarak düşünülen Öz Türkçecilik hareketinden bahsedilmiş, bu hareketin ürettiği ve halk tarafından benimsenmeyip kullanılmayan kelimelere yabancılara Türkçe öğretiminde yer verilmemesi gerektiği birçok örnekle vurgulanmıştır.

İkinci bölüm olan “Somut ve Somut Olmayan Kültürel Unsurlar”da, somut kültürel unsurlar görsel kültür unsurları olarak ele alınıp bu unsurlar tasarım ve sanat başlıkları altında örneklerle açıklanmıştır. Bunların yanı sıra, milli kültürümüze ait olan şiir, efsane, fıkra ve masal gibi anlatıların yabancılara Türkçe öğretiminde somut kültürel unsurlar olarak aktarılabileceğine de değinilmiştir. Somut olmayan kültürel unsurlar ise bir toplumun yaşam tarzını, gelenek ve göreneklerini yansıtan yazısız belgeler olarak tanımlanmıştır (s. 34). UNESCO’nun 2003 yılında yayımladığı, Türkiye’nin de imzalamış olduğu Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’nde yer alan, sözlü gelenekler ve anlatımları, toplumsal uygulamaları, ritüelleri, şölenleri, el sanatları geleneklerini içinde barındıran tüm unsurlar eserde tek tek açıklanmıştır. Bunların yanı sıra kalıp sözler, atasözleri, deyimler, bayram kutlamaları, misafirlik kuralları, Türk filmleri ve yemek kültürümüze de yer verilmiştir. Yabancılara Türkçe öğretiminde bu kültür unsurlarının aktarılmasının, öğrencilerin hem hoşgörü hem de güdülenme seviyelerini yükselteceği de vurgulanmıştır. Bu bölümde, “Kalıp Sözler” alt başlığında verilen kalıp sözlerin hangi seviyede, hangi materyallerle nasıl öğretilmesi gerektiği ile ilgili bilgiler alandaki eğitimcilere çok faydalı olabilecek niteliktedir. Bölümün sonuna B1-B2 seviyesinde bir kalıp ifade öğreten uygulama, tüm adımları ve uygulama sürecinde kullanılacak karikatürüyle beraber eklenmiştir (s. 40-41).

“Öğretmen Olmak” başlıklı üçüncü bölümde yazarlar, yabancılara Türkçe öğreten bir öğretmede olması gereken özellikleri, vebhi ve kesbi olmak üzere iki ana başlıkta ele almıştır. Özellikle kesbi nitelikler detaylı şekilde açıklanmış, alanda ders verecek öğretmenlerin mezun olmaları gereken bölümler, sahip olmaları gereken sertifikalar hakkında bilgi verilmiştir. Bu bilgilerin ardından “İnsani Özellikler” alt bölümünde insan olma sürecinden başlayarak ideal öğretmen olmanın temel özellikleri anlatılmış, insanın kendini tanımaya, insanlığın serüvenine ve insanoğlunun yükselişine ilişkin dört farklı görsel kullanılarak bu bölüm daha anlaşılır kılınmıştır. Ayrıca bölümde eleştirel kültürel farkındalığın ve kültürel iletişim kurma becerisinin önemi vurgulanmıştır.

Eserin dördüncü bölümüne ismini veren “Kasıtsız Hakaret” (*microaggression*) kavramı, Güleç ve Özden’in “Kasıtsız Hakaret (Microaggressions) ve Türkiye’de Sık Görülen Örnekleri” (*Akademik İncelemeler Dergisi*, 14/2, (2019), s. 121-162) başlıklı çalışmasından derlenerek açıklanmıştır. Bir topluma yabancı bireylerin karşılaştıkları kasıtsız fakat incitici ve önyargılı söz ya da davranışlar olarak tanımlanan bu terim, temel olarak üç gruba ayrılmıştır: mikro-saldırı, mikro-hakaret ve mikro-değersizleştirme. Çalışmada, Türkiye’de öğrenim gören yabancı öğrencilerin en çok maruz kaldıkları kasıtsız hakaret türünün mikro-hakaret (*micro-insult*) olduğu tespit edilmiştir. Mikro-hakaret, karşı tarafı incitme amacı gütmeyen yanlısıma ve kalıplaşmış fikirlerden dolayı yapılan davranış ve sergilenen tutumlar olarak tanımlanmıştır (s. 56). Bunların çoğunlukla ezberlenmiş yanlış bilgilerden kaynaklandığını dile getiren yazarlar, buna dair örnekleri coğrafya ve tarih bilgisi eksikliğinden kaynaklı önyargılar gibi birçok nedenle birlikte okurlara sunmuştur. Bu bölümde yazarlar, araştırmalardan elde edilen kasıtsız hakaret örneklerini tablo hâlinde anlamları ve altta yatan mesajları ile beraber vermiştir (s. 58). Bu bölüm, yabancılara Türkçe öğreten tüm öğretmen ve adaylarında kültürel uyum ve evrensel değerler konusunda farkındalık yaratan bilgilendirici bir içeriğe sahiptir. Bununla birlikte bölümün birkaç cümlesinde yazım hatası (*hakaret* yerine *hareket* yazılması gibi, s. 54-55) olduğu görülmüştür. Bunları belirtmekle birlikte biz, bu bölümün üçüncü bölümle birleştirilerek, kasıtsız hakaret farkındalığının öğretmenlerin ideal nitelikleri arasında sunulması ve daha kapsayıcı ve birleştirici bir bölüm (“Yabancılara Türkçe Öğreten Öğretmenler ve Kasıtsız Hakaret Farkındalığı” vb.) olarak yeniden düzenlenmesinin, eserin hedef kitlesine daha faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Beşinci bölüm, ders kitaplarındaki kültür aktarımını; metin, görseller ve etkinlik değerlendirme soruları üzerinden incelemektedir. Çalışmada kitap içeriklerinin evrensel-insani değerlere ve Avrupa Konseyi’nin aldığı kararlar doğrultusunda Stockholm ölçütlerine uygunluğu araştırılmıştır. Bu alanda en çok tercih edilen dört kitap (*Yedi İklim*, *Yeni Hitit*, *Gazi Türkçe*, *İstanbul Yabancılar için Türkçe*) kültürel içerik açısından bu Stockholm değerleri ve ölçütleri ışığında incelenmiştir. Bu ölçütler, ders kitapları ve öğretim gereçlerindeki insan görünümü, ülke bilgisi bağlamında coğrafi ve ekonomik bilgiler, toplumsal yapı ve diğer kültürün de hesaba katılması başlıkları altında birçok maddeyi barındırmaktadır. Eserde *Yedi İklim A1 Seviyesi* ders kitabının, içerdiği görsel öğeler ve etkinliklerde yer alan sosyal hayattan kesitlerle hem evrensel kültür hem de hedef dilin kültür unsurlarına yer verdiği tespiti yapılmıştır. Yine çalışmada

Gazi TÖMER A1 Seviyesi ders kitabının, görsel öğelerin yanı sıra etkinliklerde kalıp sözlerin öğretilmesi, yemek kültürüne ve gelenek göreneklere dair bilgilerin verilmesi ile kültür aktarımını başarılı bir şekilde gerçekleştirdiği; *İstanbul Yabancılar için Türkçe A1 Seviyesi* ders kitabında, evrensel-insani değerlere uygun resimler ve kültür aktarımı yapan birçok etkinliğe yer verildiği belirtilmiştir. *İstanbul Yabancılar için Türkçe* kitabında diğerlerinden farklı olarak, evrensel değerlere ait içeriklerin her bölümün sonunda yer alan “Kültürden Kültüre” başlıklı bölümde, değişik ülkelerden, farklı kültür ve toplumlardan örneklerle başarılı bir şekilde yansıtıldığı ifade edilmiştir. Bu üç başarılı örneğin dışında *Yeni Hitit 1-Temel* ders kitabının ise görsel öğelerin ve etkinliklerin hedef dilin kültürünü yeterince yansıtamaması sebebiyle Stockholm ölçütlerine uygunluk konusunda yetersiz olduğu iddia edilmiştir.

Eserin altıncı bölümü, yabancılara Türkçe öğretiminde kültür etkileşimi konusunu hem teknoloji kullanımı hem de otantik öğrenim bağlamında açıklamıştır. Teknoloji destekli öğretimde öğrencinin güdülenme ve başarısı anlatılırken, bu teknolojik desteğin (düşük, orta ve ileri teknolojiler) ve sosyal medyanın nasıl daha etkin bir şekilde öğretim amaçlı kullanılabilceği de açıklanmıştır. Burada esas alınan yapılandırıcı ve otantik öğrenme, öğrencilerin öğrenme süreçlerindeki etkileşimine vurgu yapmaktadır. Kitabın bu bölümü, alandaki öğretmenleri yabancılara Türkçe öğretiminde teknolojik uygulama ve faaliyetlerin kullanımını teşvik eden yenilikçi bir nitelik taşımaktadır. Bu yaklaşıma ilişkin, A1 ve C1 iki adet uygulama örneği, kazanım, amaç, kurgu ve aşamalarıyla beraber okuyucuya sunulmuştur.

Yedinci bölümde öğrenciyi merkeze alan eğitsel oyunların kültür etkileşimini teşvik etmek amacıyla kullanılmasından bahsedilmektedir. Eğitsel oyunların zekâ ve beceri geliştirme üzerindeki etkisine vurgu yapılırken, farklı araştırmacılar tarafından yapılan oyun sınıflandırmalarına da yer verilmiştir. Bu bölümde farklı seviyelerde uygulanabilecek yedi uygulama örneği verilmeden önce yabancı dil olarak Türkçe öğreten öğretmenlere verilen tavsiye dikkat çekicidir. Örnek verilen oyunların her sınıfın kendi sosyokültürel özellikleri ve seviyesi göz önünde bulundurularak belirli değişiklikler ile kullanıma uygun hale getirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Kültür aktarımı açısından ise geleneksel oyunlarımızın hem iyi bir uygulama örneği olduğuna hem de dönemin kültürel özelliğini aktarmadaki işlevine değinilmiştir.

Eserin son bölümü olan sekizinci bölüm, yabancılara Türkçe öğretiminde kültürel etkileşimin film ve şarkılar aracılığıyla nasıl gerçekleştirilebileceğini ele almaktadır. Filmlerin zor konuları somutlaştırmada, hedef dile ait kültürel öğeleri sunmada, günlük dilde kullanılan kalıp ifadeleri aktarmada ve dinleme becerisini geliştirmede ne denli önemli bir etkiye sahip olduğunun altı çizilmektedir. Ders saatinde veya ders saati dışında filmlerin etkin kullanımına dair uygulanabilir fikirler verilmekte ve kültürel etkileşime ait unsurların nasıl işleneceği net bir biçimde anlatılmaktadır. Bunun yanı sıra klasik öğretim yöntemlerine karşın, şarkıların kültürel öğeleri ve kelimeleri (kalıp sözler, söz varlığı) telaffuzlarıyla beraber öğretmede ne kadar etkin olduğundan bahsedilmektedir. Şarkının öğretim amaçlı kullanımı için bir uygulama örneği ve üç çalışma kağıdı ayrıntılı yönerge ve açıklamalarıyla birlikte sunulmuştur. Aynı şekilde filmlerin

kullanımı için verilen etkinlik de tüm yönerge ve aşamalarıyla verilmiş olup görsellerle de somutlaştırılmıştır.

Eser, yabancılara Türkçe öğretimi alanında kültürel etkileşimi merkeze alan, hem teorik bilgi hem de uygulama ile zenginleştirilmiş, Türkçe yazılmış tek müstakil kitap olma özelliğini taşımaktadır. Dünyada en sık öğretilen dillerin öğretimiyle ilgili sadece kültürlerarası iletişimi ya da kültürel etkileşimi konu alan birçok kitap mevcutken, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimiyle ilgili bu çalışmanın hazırlanması bir kazanım olarak değerlendirilmelidir. Kitabın ilk dört bölümü okuyucuya konuyla ilgili en temel bilgileri ayrıntılı bir şekilde sunarken, beşinci bölüm Türkçe öğretim materyallerinin kültürel etkileşim yeterliliklerini karşılaştırmalı olarak yapılan kitap incelemeleri ile gözler önüne sermektedir. Son üç bölüm ise öğretim sürecinde gerçekleştirilebilecek uygulamalarla okuyucuya somut örnekler sunmaktadır. Bununla birlikte yukarıda bahsi geçen ilk dört bölüm, daha önce de bahsedildiği gibi, tematik açıdan yeniden düzenlemeye ihtiyaç duyuyor gibi görünse de bu bölümlerin bilgilendirme işlevini başarılı bir şekilde yerine getirdiğini de göz ardı etmemek gerekir.

Yabancılara Türkçe öğretiminde kültürel etkileşimin önemine dikkat çekmeyi amaçlayan ve bu konuda farkındalık yaratmayı başaran kitap, alandaki tüm öğretmen, öğretmen adayları ve araştırmacılar tarafından edinilmeye ve okunmaya değer bir eserdir. Yabancılara Türkçe öğretimi alanında kültür aktarımını konu alan tek müstakil Türkçe kitap olma özelliğini taşıyan *Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kültür Etkileşimi* adlı eser, içerdiği bilgi, tanımlama, analiz, uygulama örnekleri ve çalışma kağıtlarıyla bu alanda önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Sevda GÖNCÜ ERGÜN^{*}

* Öğretim Görevlisi, İstanbul Teknik Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu, İstanbul / Türkiye, sgoncuergun@itu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9883-1053